

НОВИ НАЛАЗ СА КАРАТАША

Локалитет на Караташу је већ познат у научној литератури.¹ Последњих година овде су вршена мања ископавања, ради заштите утврђења и обимне, врло богате некрополе.² Том приликом откривене су и грађевине, које би могле припадати цивилном насељу.³ Тако су, на релативно малом простору, констатовани утврђење, некропола и цивилно насеље, што представља значајан, готово јединствен комплекс у Ђердапу.

Иако неће бити потопљен будућим језером, локалитет на Караташу није обезбеђен од уништења. Напротив. Што се тиче

утврђења, грађевине и објекти који су у њему подигнути у последње време, у већој мери су оштетили простор ограђен бедемима. Недавно су, око 150 м. југоисточно од кастела, започети радови на вађењу глине за потребе хидроелектране Ђердап.⁴ Ископ који је због глиништа направљен захватио је површину од сса. 1.000 м²., са просечном дужином 2,5—3 м. На овом терену констатовано је више слободно укопаних гробова и гробних конструкција од опека, који несумњиво припадају античкој некрополи Караташа. Према густини гробова, који се концентришу уз западни профил ископа, могло би се закључити да је ископ

¹ F. Kanitz, *Römische Studien in Serbien*, Wien 1892, 49 sq. Ур. и М. Мирковић, Римски градови на Дунаву у Горњој Мезији, Београд 1968, 112.

² О ископавањима на Караташу в. И. Јанковић, Караташ — античко утврђење, Археолошки преглед 6, Београд 1964, 53—55. Исти, Караташ, Старе културе у Ђердапу, Каталог истоимене изложбе, Београд 1968, 150.

³ Ibidem. Будући да је локалитет изван линије потапања, ископавања нису извршена у потребном опсегу, како је то учињено са утврђењима у Ђердапу, узводно од бране.

⁴ Радови на глиништу вршени су булдожерима, од половине септембра до средине новембра 1969 године. Републички завод за заштиту споменика културе и Археолошки институт са своје стране, обезбедили су надгледање и праћење ових радова, без могућности да у већој мери утичу на њихов обим и интензитет. Према обавештењима добијеним у управи ХЕ Ђердап, радови на овом месту ће се наставити с пролећа 1970 године.

направљен уз источну границу некрополе, у сваком случају даље од њеног централног дела. Прилози који су сакупљени за време и после поменутих земљаних радова, чине углавном уломци керамичких посуда, ситни предмети од бронзе и кости, као и целе посуде међу којима је и неколико зеленоглеђосаних и неглеђосаних крчага.⁵

Од значајнијих објеката, откривени су два надгробна споменика, од којих један анепиграфски, мермерна глава у натприродној величини (сл. 1), и мермерна плоча са урезаним натписом који говори о прокопавању пловидбеног канала на обали Дунава. (сл. 2). Текст овог последњег натписа гласи:⁶

Imp(erator) Caesar Divi Nervae f(ilius)
Nerva Traianus Aug(ustus) Germ(anicus)
pont(ificis) max(imus) trib(unicia) pot(estate)
V p(ater) p(atriciae) co(n) s(ul) III
5. — derivato flumine tutam Danuvi
ob periculum cataractarum
navigationem fecit

Како се види по ознаци трибунске власти и консулата, натпис је уклесан 101-ве године, пре 10-ог децембра исте године.

Налаз је врло значајан јер говори о замашном градитељском подвигу античких неимара у периоду вишеструко занимљивом за историју римског лимеса на Дунаву. Наиме, у време Трајанове владавине, у Ђердапу су обновљени и новоизграђени бројна кастела, куле и стражаре.⁷ 100-те године завршена је изградња последње, најтеже деонице Ђердапског сувоземног пута, у Доњој клисури,⁸ а 103-ће подигнут је мост на Дунаву, између утврђења Pontes и Drobeta.⁹ Изградња пловидбеног канала који је завршен 101-ве године, као и предходно поменути радови, свакако су у вези са Тра-

јановим организационим припремама за одлучујући рат са Дачанима,¹⁰ мада се при томе не сме изгубити из вида и економски интерес за бржу и безбеднију пловидбу Дунавом.¹¹

Канал о коме говори нова Tabula Trajana, прокопан је, како се каже у натпису, због опасности од катаракти, а затим је река скренута у ново корито. Тачно место где су изведени ови радови, у натпису се изреком не наводи, али је врло вероватно да се ради о терену, где је крајем прошлога века прокопан Сипски канал.¹² Наиме, од врло честих брзака, теснаца, вирова и подводних стена, најопасније су cataractae у речном кориту код Сипског канала, између Текије и Караташа. Стеновито тло реке овде прави слапове који и при нормалном водостају причињавају знатне тешкоће за пловидбу, док је при ниском водостају пролаз онемогућен чак и мањим лађама.

За остатке античког Сипског канала се већ поодавно зна,¹³ а сачуван нам је и његов детаљан опис са скицом.¹⁴ Високи земљани бедеми, насипи, и данас се могу пратити од ушћа речице Кашајна до реке Косовице. На улазном (узводном) делу канала подигнуто је у III веку мање утврђење у несумњивој функционалној вези са каналом.¹⁵ Излазни (низводни) део налазио се вероватно на месту где је касније изграђено село Сип.

Укупна дужина канала, према остацима бедема, износила би 3,200 метара, ширина при дну 11—35 м., а висина насипа око 14 м.¹⁶ Занимљиво је, да је паралелно са изградњом канала извршена и регулација речица Кашајна, Трстеница и Косовица, где су у речном кориту постављени јаки зидови, са циљем да ублаже транспортну снагу бујица и спрече засипање канала.¹⁷

⁵ Предмете је, пре доласка археолога на терен, сакупио Милутин Николић, професор из Кладова. Данас се чувају у просторијама Туристичког савеза у Кладову.

⁶ Епиграфски споменици са Караташа били су објављени у Старинару XXI (рукопис је предат за штампу); коментар о изградњи античког пловидбеног канала у Ђердапу дат је у чланку потписаног, Нова Трајанова табла, *Archaeologica Jugoslavica IX* — у штампи.

⁷ Уп. С. Patsch, *Der Kampf um den Donauraum unter Domitian und Trajan*, *Akad. Wissen. in Wien, Sitzungsberichte 217 band 1*, Wien und Leipzig 1937, 54. Ј. Шашел, Римски натписи у Ђердапу, *Лимес у Југославији I*, Београд 1961. 163.

⁸ О изградњи овога пута говори позната Tabula Trajana уклесана у стени у Доњој клисури. В. последње критичко издање А. и Ј. Шашел, ПЈ, Љубљана 1963, 38 sq. п. 63 са прегледом досадашње литературе.

⁹ О месту на коме је изграђен мост и о његовом изгледу в. F. Kanitz, *op. cit.* 45 sqq.

¹⁰ Уп. Th. Mommsen, *Römische Geschichte V*, Berlin 1904, 202

¹¹ О трговачким путевима у Подунављу и трговини која се одвијала Дунавом и његовим притокама в. Brandis, *Danuvius*, *RE IV 2*, 1901, col. 2126. E. Swoboda, *Forschungen am Obermoresischen Limes*, Wien und Leipzig 1939, 92 sqq.

¹² О радовима на регулисању пловидбе Дунавом крајем прошлога века в. Béla de Gonda, *L'amélioration des Portes de Fer*, Budapest 1896, нарочито стране 250 sqq.

¹³ Уп. Béla de Gonda, *op. cit.* 65.

¹⁴ F. Kanitz, *op. cit.*, 50 sq.

¹⁵ Уп. Б. Јовановић, Сип. Археолошки преглед 6, 1964, 57—59.

¹⁶ F. Kanitz, *loc. cit.*

¹⁷ Уп. П. Милошевић, Сип — остаци античког моста, *Археолошки преглед 6*, 1964, 59—61. Зидови су у новије време испитани само у кориту реке Косовице, док је Kanitz сличне зидове видео и при ушћу Кашајне и Трстенице.

Трајанова табла која говори о прокопавању канала, вероватно је стајала на неком видном месту, можда уз канал. Није искључено, међутим, да се налазила и негде у цивилном насељу Караташа, недалеко од места налаза, будући да за Караташ

(Καπεδύβρεε) Прокопије¹⁸ изричито каже да је „дело римског владара Трајана“.

¹⁸ Procop. de aedif. IV, 6: Δουκλότου... τοῦ Ῥωμαίων ἀποκράτορος Τραϊανοῦ ἔργον

Petar Petrović

NOUVELLES DECOUVERTES À KARATAS

En septembre 1969, à l'occasion des travaux de terrassement nécessités par l'édification de la centrale hydroélectrique des Portes de fer — »Djerdap« — une partie de la nécropole d'une fortification romaine et de l'agglomération civile de Karatas (Caput Bovis) fut endommagée. A cet endroit-là, les pelles mécaniques firent découvrir deux monuments funèbres romains dont l'un est anépigraphe: c'est une tête en marbre plus grande que nature avec plusieurs objets de provenance romaine (II—IVe s.) Le plus important est cependant la trouvaille d'une table de marbre (2 x 1 m) portant une inscription bien conservée:

Imp(erator) Caesar Divi Nervae f(ilius)
Nerva Traianus Aug(ustus) Germ(anicus)
pont(ifex) max(imus) trib(unicia) pot(estate)
V p(ater) p(atriciae) co(n) s(ul) III
ob pericuium cataractarum

5. derivato flumine tutam Danuvi navigationem fecit

Le canal navigable dont, sans aucun doute, il s'agit ici, fut creusé en l'an 101, à 3 km environ en amont de l'endroit où furent découverts lesdits monuments, là où ont déjà été étudiés et décrits de grands remparts de terre (Kanitz, Studien, p. 50 avec croquis). Le tracé du canal antique à l'entrée duquel s'élevait le »castel« de Sip, bâti au IIIe siècle, coïncide partiellement avec la direction du canal moderne de Sip; ceci explique le mauvais état de délabrement actuel.

Les cataractes mentionnées dans cette inscription se rapportent aux rapides, aux récifs

et aux chaussées naturelles, qui se voient fréquemment dans le lit du Danube dans la région de Djerdap. Pendant la plus grande partie de l'année, ces obstacles créent, dans cette voie fluviale, une sérieuse difficulté à la navigation. C'est pourquoi avant la fin du siècle dernier on creusa dans le lit du Danube tout un système de canaux. Toutefois, ce sont les récifs immergés et les chaussées dans la partie de Tekija et de Karatas, où le dénivellement est abrupt, qui sont les plus dangereux, de sorte que les anciens comme les constructeurs modernes, furent obligés de creuser juste à cet endroit un canal navigable dans la terre, c'est-à-dire hors du lit du fleuve.

Le creusement du canal fut terminé en l'an 101 et suivit immédiatement l'achèvement de la voie terrestre qui traverse les Portes de fer (an 100). Il en est question dans la célèbre inscription de la Table de Trajan gravée dans le roc à Vel. Kazan. Tout comme la construction du pont entre Pontes et Drobeta et celle des nombreux »castels« le long de la rive, ces travaux témoignent des énormes préparatifs de Trajan sur cette partie de frontière de la Mésie supérieure, en vue d'une offensive décisive contre les Daces.

Les problèmes qui sont en liaison avec le creusement du canal navigable de Djerdap dans les temps anciens et les préparatifs de Trajan pour combattre les Daces feront le sujet d'une étude plus approfondie du même auteur, travail qui paraîtra dans la publication »Starinar XXI« pour l'année 1970.

Petar Petrović

